

GENÇ MÜTEFEKKİRLER DERGİSİ

(GEMDER)

e-ISSN: 2718-000X

Yıl: 2, Cilt: 2, Sayı:1

Haziran-2021

MAKALE BİLGİLERİ

Hasan el-Bennâ'nın (1906-1949) Sünnet/Hadis Perspektifi

The Hadith/Sunna Perspective of Hassan al-Banna

(1906-1949)

YAZAR

Sedat YILDIRIM

Ağrı İbrahim Çeçen Üniv. İslami İlimler Fak. Hadis Bilim Dalı

Dr. Öğretim Üyesi. sedat0483@gmail.com

Orcid: 0000-0001-5758-8229

Yayın Bilgisi

Yayın Türü: Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 17.01.2021

Makale Kabul Tarihi: 24.03.2021

Sayfa Aralığı: 113-136

Öz: Hadis, bir peygamber olan Hz. Muhammed'in (s.a.v.) yaşam modelinin bilinmesine yardımcı olan bir kaynaktır. Dolayısıyla hadis konusunda çok dikkatli davranılmış ve bir sözün hadis olup olmadığı, bir söz hadis ise sıhhat derecesinin ne olduğu, hangi prensiplere göre sahih olacağı ve referans alınma durumu konusunda tartışmalar cereyan etmiştir. Dolayısıyla hadisler, hem rivayet metodu hem de metin bakımından İslâm âlimlerinin hep gündeminde olmuştur. Fakat âlimlerin hadis yorumlaması ve hadise yaklaşımı farklı olmuştur. Zira hadislerin mütevâtir-âhâd sınıflandırılması ve bu sınıflandırmalarda yer alan hadislerin kesin ve zan bilgi ifade etmesi gibi birçok konuda Ehl-i Hadîs, Mutezile vd. fırkalar arasında tartışmalar vuku bulmuştur. Aslında bu tartışmalar günümüzde de devam etmektedir. Söz konusu tartışmalarla ilgili olarak yakın tarihte yaşayan ilim ve hareket adamlarından olan Hasan el-Bennâ da hadis konusuna eğilmiş ve tartışmalı görünen birçok mevzuda açıklama yapmıştır. Bu çalışmada Bennâ'nın hadis konusundaki yaklaşımının tespit edilmesi için hadis ekseninde yaptığı açıklamalar, çalışmanın konusu olarak belirlenmiştir. Ayrıca Bennâ'nın yayınlanan çalışmaları ve özellikle hadis hakkındaki makalelerinin bir araya getirildiği el-Akîde ve'l-hadis adlı eseri incelenmiştir. Çalışmada Bennâ'nın süregelen hadis tartışmaları hakkındaki yorumları üzerinden onun hadise bakış açısı tespit edilmek istenmiştir.

Anahtar kelimeler: Hadis, mütevâtir, âhâd, Hasan el-Bennâ, el-Akîde ve'l-hadis.

Abstract: Hadith is one of the primary sources of the Islamic religion. There has been a lot of explanations, discussions, and arguments about the details of hadith. For example, how a statement considered to be hadith? What degree of accuracy does a hadith have? Based on which principles the hadith is creditable for referencing. Therefore, hadith sciences have always been on the agenda of Islamic scholars in terms of narration method and textual content. However, the interpretation and approach of scholars who study hadith could be different. As a matter of fact, in many subjects such as the classification of the hadith, for instance, in terms of the suspicion or certainty of hadith Ahad vs. hadith Mutawatir, some groups, such as Mu'tazilah and Ahli-i Hadith have a lot of arguments. In fact, these discussions are still going on so far. Hassan al-Banna, one of the contemporary scholars who ran a movement in this term and took a place in these discussions, also addressed the issue of hadith and made explanations on many arguments that seem controversial. In order to determine al-Benna's approach to this issue, we have determined the explanations made in the hadith axis as the main subject of our study. Then, we examined the works of Hassan al-Banna that we could reach, especially, the works of Aleağida wa al-Hadith, where his articles on hadith were brought together. Our aim is to determine his point of view, which is found in his comments, about the hadith discussion from the old-time until today.

Key Words: Hadith, mutawatir, ahad, Hassan al-Banna, Aleağida wa al-Hadith.

Giriş

Müslümanlar için Kur'an'dan sonra birinci derecede kaynak olma özelliğine sahip olan hadisler, birçok ilim adamının ilgi odağı haline gelmiştir. Nitekim İslâm âlimlerinden, muhaddisinden, mütekellimine, müerrihinden fakihine kadar muhtelif alanlarda araştırma yapan ilim adamları hadislerle yoğun bir meşguliyet içinde olagelmışlerdir. Hadislerin referans alınma özelliği dünden bugüne varlığını sürdürmüştür. Ancak hadislerle karşı genel geçer kabul edilen bir yaklaşım bulunmakla birlikte, nispeten eleştirel olan yaklaşımlar da bulunmaktadır.

Biz hadise karşı bu farklı yaklaşımlar hususunda araştırma yaparken dikkatimizi 20. yy.'ın İslâmî hareketin gözde isimlerinden ve aynı zamanda bir ilim adamı olan İhvân-ı Müslimîn/Müslüman Kardeşler hareketinin lideri Hasan el-Bennâ çekti. Hasan el-Bennâ İslâm coğrafyasının batılı güçler tarafından işgal edildiği dönemde yaşayan bir kişidir. Bu şahsiyet günümüze varlığını aktif bir şekilde devam ettiren birçok İslâmî hareketin feyiz aldığı önemli bir kişidir. Dolayısıyla büyük kitlelere hitap eden, günümüzde temsilcileri bulunan ve İslâmî anlayışın yeniden hâkim olması için çözümler üretme gayretinde olan bir ilim adamının hadis yaklaşımının tespit edilmesi önem arz etmektedir. Dolayısıyla bu günümüz Müslümanları açısından fikrî bakımdan önemli bir şahsiyetin hadis yaklaşımı merak uyandırmıştır. Bu nedenle bu çalışmada Hasan el-Bennâ'nın eserleri incelenerek onun hadislerle olan yaklaşımı tespit edilmiştir. Araştırma esnasında onun birçok dergi ve gazetelerde yayınlanan hadislerle ilgili makalelerinin bir araya getirildiği eserden yararlanmıştır. Söz konusu eser Cuma Emîn Abdulaziz tarafından *el-Akîde ve'l-hadîs* adıyla hazırlanmış, İskenderîyye'de (Mısır) 2004 yılında Dârü'd-Da'va tarafından yayınlanmıştır.¹ Ayrıca eser Hasan el-Bennâ serisinin birinci kitabıdır.

¹ Hasan el-Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, (Mukaddime) cem/thk. Cuma Emîn Abdulaziz (İskenderîyye: Dârü'd-Da'va, 2004/1425), 131-133.

Yapılan bu çalışmanın, hem İslâm hareket liderlerinden olan ilim adamı Hasan el-Bennâ'nın hadis algısının bilinmesi açısından hem de günümüz hadis tartışmaları açısından önem arz ettiği ve ufuk açıcı olacağı ümit edilmektedir.

1. Hasan el-Bennâ'nın (1906-1949) Hayatı

Hasan el-Bennâ, 14 Ekim 1906 tarihinde Mısır'ın Buhayra vilâyetine bağlı Mahmûdiye kasabasında dünyaya gelmiştir. Babası, *el-Fethu'r-rabbânî li-tertibî Müsnedi'l-Îmâm Ahmed b. Hanbel eş-Şeybânî* adlı eserin müellifi olan ve geçimini saatçilikle sağladığı için Sââtî lakabıyla tanınan Ahmed b. Abdurrahman el-Bennâ'dır (1884-1958).²

İlköğrenimini babasından gören Hasan el-Bennâ, sekiz yaşında Mahmûdiye'de bulunan ve klasik eğitim veren *Medresetü'r-reşâdi'd-dîniyye'de* öğrenim görmeye başladı. Bu eğitim kurumunda Kur'an-ı Kerim'in bir kısmını ezberleyip nahiv ve Arap edebiyatı eğitimini aldı. Buradan ayrılmasından sonra modern eğitim veren *el-Medresetü'l-i'dâdiyye'ye* kaydoldu ve bir yandan da hıfzını tamamlamaya gayret gösterdi.³

Baba mesleği olan saatçiliği de öğrenmiş ve medrese eğitimi süresince babasının dükkânında bu mesleği icra etmiştir. Okul çıkışı babasının dükkanında çalıştığı, yatsı namazından sonra da derslerini yaptıktan sonra istirahat ettiği ifade edilmiştir.⁴

Diğer taraftan i'dâdiyyede eğitim aldığı sırada Mısır yönetiminin i'dâdîleri kapatması üzerine Bennâ, Buhayre'nin merkezi Demenhûr'daki ilköğretmen okuluna geçti. Bu arada, henüz i'dâdîdeyken girdiği *Cem'iyetü'l-ahlâkî'l-edebiyye ve Cem'iyetü*

² Sââtî için bkz., İsmail Hakkı Ünal, "Sââtî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2008), 35/326-327.

³ İbrahim el-Beyyûmî Çânim, "Hasan el-Bennâ", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1997), 16/307.

⁴ Muhammed Abdulkadir Ebû Fârîs, "Şehit İmam Hasan el-Bennâ Hayatı ve Kişiliği", *Hasan el-Bennâ ve Müslüman Kardeşler Uluslararası Sempozyumu 5-6 Mayıs* (Ankara: Medeniyet/Genç Birikim Derneği, 2012), 138.

men'ül-muharremât gibi kuruluşlarda görev aldı ve mânevî yapısında derin etkiler bırakan Hassâfiyye tarikatı şeyhi Abdülvehhâb el-Hassâfî'ye intisap etti. Böylece sünneti esas alan dinamik bir davet anlayışına sahip mutasavvıflarla ilişkilerini derinleştirdi ve daha sonra da Mahmûdiye'de *Cem'iyetü'l-Hassâfiyye el-Hayriyye* ile eş-Şübbânü'l-müslimîn'in kurulmasına ön ayak oldu.⁵

Onun tasavvuf ile olan ilişkisi görmezden gelinemez. Fakat onun tasavvuf anlayışı ve yaklaşımının bilinenden çok daha farklı olduğu hem yaşamından hem de yazdığı eserlerden anlaşılmaktadır.⁶

Öte yandan Bennâ öğretmen okulunu bitirdikten sonra *Ezher Üniversitesi'nin* bir kolu olan *Dârü'l-Ulûm* bölümüne yerleşti. Hasan el-Bennâ'nın *Dârü'l-Ulûm'da* eğitim gördüğü dönem, Mısır'da çalkantıların ve İngiliz sömürgesinin hat safhaya ulaştığı yıllara denk gelmektedir. Ülke ekonomik açıdan zor durumdaydı. Mısır'a girip çıkan mallar İngilizlerin kontrolünden geçiyordu. Mısır halkı da ahlâkî bir çöküntü yaşıyordu. İngilizler Müslümanlar arasındaki bağları koparmak için önce onların düşünce dünyalarını tahrip etmeye yöneliyor; bunun için özel salonlar kiralanıyor ve buralarda Müslüman, Yahudi ve Hıristiyanlardan oluşan gruplar, aklın özgürleştirilmesi adı altında her şeyi mübâh görme anlayışını halka aşılama çalışıyorlardı.⁷

Bütün bunlardan rahatsızlık duyan Bennâ'nın bu konuları konuşabildiği samimi arkadaşları bulunmaktaydı. Bunlarla bir araya gelerek ülke meseleleri hakkında kafa yoruyorlardı. Bu arkadaş gurubu Hasan el-Bennâ'yı biraz da olsa rahatlatıyordu. Hasan el-

⁵ Beyyûmî, "Hasan el-Bennâ", 16/307.

⁶ Bkz. Tahsin Görgün, "Hasan el-Bennâ'nın İslam Düşündeki Yeri", *Hasan el-Bennâ ve Müslüman Kardeşler Uluslararası Sempozyumu 5-6 Mayıs (Ankara: Medeniyet/Genç Birikim Derneği, 2012)*, 490.

⁷ Songül Akkoyunlu, *Hasan el-Bennâ'nın Din ve Siyaset Anlayışı* (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2012), 15-16.

Bennâ'nın kahvehanelerde vaazların yapılması teklifi üzerine halka yönelik bilinçlendirme çalışmaları kahvehanelerde yapılıyor ve insanlar İslâmî çağrılara aç, misyonerlerin ve İngilizlerin sömürgelelerinden bıkmış bir halde bu gençlere kulak veriyordu. Bu faaliyetleri sürdürerek *Dârü'l-Ulûm'da* eğitimini tamamlayan Hasan el-Bennâ, 1927 yılında çok sevdiği *Darü'l-Ulûm'dan* mezun oldu ve İsmâiliyye'ye öğretmen olarak atandı.⁸

Bennâ, göreve atandıktan sonra da İslâmî çalışmalar yürütmekten vazgeçmedi. Nitekim *Dârü'l-Ulûm'u* bitirdikten sonra öğretmen olarak atandığı İsmâiliye'de toplantılar gerçekleştirerek etrafına birçok insanı toplamayı başardı. 1928 yılında İsmâiliyye'deki evinde toplanan arkadaşlarıyla, İslâm davası uğrunda canla başla mücadele edeceklerine yemin edip Müslüman Kardeşler teşkilatını kurdu.⁹

Hasan el-Bennâ bu teşkilat bünyesinde, Müslümanları bilinçlendirmeye yönelik birçok İslâmî faaliyet yürüttüğü; İslâm toplumunda tam anlamıyla bir ümmet bilincinin hâkim olması için birçok konu kaleme aldığı herkes tarafından bilinmektedir.

Hasan el-Bennâ yine katıldığı bir İslâmî çalışmadan sonra evine dönerken 12 Şubat 1949 yılında otomobiline yayılım ateşi açılmış ve bir suikast sonucunda şehit edilmiştir. Dönemin Mısır hükümeti tarafından olay örtbas edilmişse de yıllar sonra bu suikastın Mısır devleti tarafından gerçekleştirildiği ispatlanmıştır.¹⁰

2. Hasan el-Bennâ'nın Hadis Usûlü Konuları Hakkında Yaptığı Açıklamalar

İslâmî hareketin sembolik isimlerinden olan Hasan el-Bennâ birçok İslâmî ilimler alanında ilmî bir müktesebata sahip olduğu gibi hadis alanında da dikkatten kaçmayacak derecede önemli bir birikime sahiptir. Nitekim onun hadis tarihi ve hadis usûlü konuları

⁸ Akkoyunlu, Hasan el-Bennâ'nın Din ve Siyaset Anlayışı, 15-16

⁹ Hasan el-Bennâ, *İslam ve siyaset* (Giriş kısmı), çev. Gamze Özden (İstanbul: Beyan yayınları, 2016), 9.

¹⁰ Bkz., Beyyûmî, "Hasan el-Bennâ", 16/308.

hakkında yaptığı birçok açıklama bunu göstermektedir. Şimdi Hasan el-Bennâ'nın bu mevzular hakkında yaptığı açıklamalara yer verilmelidir.

Hasan el-Bennâ, -hadise ilişkin yazılarında- hadislerin geçirdiği evrelerden söz etmeden önce Nahl sûresi 44. ve Haşr sûresi 7. âyetlerini referans göstererek hadislerin Kur'an'dan sonra ikinci kaynak olduğunu belirtmektedir. Mezkûr âyetlerde, Kur'an-ı Kerîm'in Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından açıklanmak için vahyedildiği; Hz. Muhammed'in (s.a.v.) emirlerine uyulması ve yasakladığı şeylerden ise kaçınılması gerektiği yönünde telkinler yapılmaktadır.¹¹

Hasan el-Bennâ asr-ı saadette hadis yazımının az olduğunu, hatta ilk dönemlerde hadis yazımının Kur'an-ı Kerîm ile karışmaması için Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından yasaklandığını ve daha sonra bunun nesh edildiğini belirtmiştir. Yine sahabe devrinde de söz konusu hadis rivayetinin belli bir kontrol altında yapıldığını ifade etmiştir.¹² Hadislerin yazılması ile ilgili bu açıklamalarından onun rivayetler arasındaki nesih olgusunu kabul ettiği anlaşılmaktadır.

Diğer taraftan Hasan el-Bennâ, ilk dönemlerde -bazı sahabîlere ait sayfaların bulunduğu bilgisinin kabulüyle birlikte- ihtiyaten hadislerin yazılmasından kaçınıldığını; fakat Ömer b. Abdulaziz'in (öl. 101/720) hadis tedvînine yönelik talimatıyla birlikte hadislerin cem ve tedvîn faaliyetinin hız kazandığını belirtmektedir.¹³ Öte yandan Hasan el-Bennâ hadis usûlünün muhtelif konularına değinerek bunlar hakkında naklen bilgi vermektedir. Bu bilgiler şöyle özetlenebilir:

Hadisler sened ve metinden ibarettir. Sened hadis râvilerini, metin ise hadisleri ifade eder. Hadisin sıhhatiyle ilgili olarak ricâl, ensâb, cerh ve ta'dîl gibi ilimler muhaddisler tarafından geliştirilmiştir. Şer'î ilimlerde olduğu gibi edebiyat, tarih gibi alanlarda da

¹¹ Hasan el-Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, , 137.

¹² Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 137- 140.

¹³ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 140-141.

isnad metodunun -bilinen şekilde- benimsenmesi İslâm ümmetine özgüdür.¹⁴

Hadis usûlünde *hadis, haber, eser* kavramlarının tanımları hakkında farklı açıklamalar yapılmıştır. Kudsî hadis nebevî hadisten farklıdır. Hadisler (râvi sayısı bakımından) mütevâtir ve âhâd diye ikiye ayrılmaktadır. Hadisler sıhhat bakımından ise sahîh ve hasen olmak üzere iki çeşittir. Bunların da kendi içinde farklı kısımları bulunmaktadır.¹⁵

Görüldüğü üzere uzmanlık isteyen birçok sosyal bilimler alanında etkin olan el-Bennâ'nın hadis ilimleri hususunda muhtelif konular hakkında bilgi sahibi olduğu dikkatten kaçmamaktadır. Makale çalışmasında Bennâ'nın detaylıca değindiği hadis usûlü konuları üzerinde durulmamıştır. Fakat verilen bu usûlî bilgiler içinde Hasan el-Bennâ'nın değindiği ve günümüzde de bir hayli tartışılan birkaç önemli konu var ki çalışmada bunlar üzerinde özellikle durulmak istenmiştir. Esasen araştırmanın asıl amacı da bu konular hakkında bilgi vermektir. Bu konular hakkındaki Hasan el-Bennâ'nın mülahazalarını aşağıda verilen başlıklar altında özetlemek mümkündür:

a. Sünnetin Sağlam Bir Metot İle Günümüze Ulaşması

Hadislerin sıhhatli bir şekilde aktarılmasına yönelik sarf edilen gayreti görmezden gelenler vardır. Hâlbuki bu derecede gösterilen bir gayreti bugüne kadar ortaya koymuş olan başka bir topluluk mevcut değildir. Onlar (muhalifler) bu metoda eleştirel yaklaşmakla hadislerin referans alınmasına şüphe düşürmek istemektedirler. Halbuki Sünnet İslâm Dini'nin ikinci kaynağıdır.¹⁶

Hasan el-Bennâ bu açıklamasından sonra bu meyanda savunduğu düşünceyi teyit etmek için Avusturyalı Leopold Weiss'in

¹⁴ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 152-153.

¹⁵ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 158-159, 165-168.

¹⁶ Bennâ, *el-Akîde ve'l-Hadîs*, 150.

(Muhammed Esed'in) (öl. 1992)¹⁷ *el-İslâm alâ müfteriki't-turuk* adlı eserinde bu husustaki açıklamasına da yer vermiştir. Aslında bazı modernist yaklaşımlarından dolayı eleştirilen¹⁸ Esed, gerçekten sünnet konusunda dikkat çekici görüşlere sahiptir.

Hasan el-Bennâ, Muhammed Esed'in sünnet konusunda ki şu mülâhazalarını naklen şöyle aktarmaktadır:

“Rasûlullah'ın (s.a.v.) sünnetiyle amel etmek, İslâmî oluşumun korunması için yapılan bir çalışmadır. Sünneti terk etmek ise İslâm'ın bozulması demektir. Sünnet İslâmî yapının kaim olduğu demir bir iskelettir. Sen bir binanın iskeletini bozduktan sonra bu binanın çökmesinden şaşkınlık duyar mısın?

Hadisçilerin her hadisin sıhhatinden emin olmak için kullandıkları yöntemden, birçok dalı bulunan kamil bir ilim meydana gelmiştir. Bu ilmin tek gayesi, Rasûlullah'a (s.a.v.) ait hadislerin manasını, müşkilini ve rivayetini araştırmaktır. Dolayısıyla bu ilim; tarihi açıdan râvi veya hadisçi olduğu söylenen (kadın erkek) tüm kişilerin mufassal biyografileri için, (halkaları) birbiriyle bağlı olan zincirler bulmuştur. Bu erkek ve kadın (râvilerin) biyografileri, her yönden yapılan dakîk bir araştırmayla elde edilmiştir. Söz konusu bu râvilerin, güvenilir râvilerden sayılabilmesi için, bunların özgeçmişleri ve hadis rivayet yöntemleri, hadisçilerin öngördükleri kurallarla tamamıyla uyumluluk arz etmesi gerekmektedir. Bu kurallar ki, dikkatli (bir araştırmada) en üst düzeyde değerlendirilebilecek ilkelerdir.

Öyleyse bugün biri kalkıp belli bir hadisin veya genel olarak hadislerin sıhhati konusunda bir itirazda bulunursa, bu kişinin söylediklerini ispatlaması gerekir. Çünkü mutlak surette bir kişinin tarihi bir kaynağın sıhhatini -o kaynağın nakz edildiğine dair bir delil gösterme olanağına sahip olmadan- tenkit etmesini mazur görecektir hiçbir şey yoktur.

¹⁷ Muhammed Esed hakkında geniş bilgi için bkz. Kemal Kahraman, “Muhammed Esed (Leopold Weiss)”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV, Yayınları, 2005), 30/526-527.

¹⁸ Kahraman, “Muhammed Esed (Leopold Weiss)”, 30/527.

O halde bir kaynağın kendisinde veya son râvilerinden birinde şüphe uyandıracak makûl yani bilimsel bir delil var olmadıkça; farklı açıdan söz konusu kaynağı nakz edecek başka bir hüccet bulunmadıkça, bizim, kesin bir surette hadisi sahih kabul etmemiz gerekir. (...) Günümüzde bile hiçbir tenkitçi; belli kurallara haiz sistematik bir yöntemle -muhaddislerin imamları tarafından ortaya konulan kurallara göre- sahih kabul edilen hadislerin sahih olmadığı yönünde bir delil öne süremez.

Muhaliif Müslümanlar arasından (bazı kişileri) hadislere muhâlefet etme konumuna seok eden sebep ise; günümüz Müslüman kuşağının batı kaynaklı her şeyi büyük görmeye ve her batılı medeniyete köle olmaya hazır olmasıdır. Çünkü (bu kuşağa göre) bu (medeniyet) egzotiktir ve maddi açıdan daha sağlam ve berraktır. Bu batılılaşma (eğilimi), günümüzde peygamberin hadislerini ve hadislerle birlikte var olan sünnet sisteminin tamamının kabul görmemenin en güçlü sebeplerindendir. Kuşkusuz sünnet, batı medeniyetinin varlığını sürdürdüğü temel görüşlere açık bir şekilde muhalefet etmektedir. Hatta (bahsi geçen) ikinci etkenin kendilerini şaşkına çevirdiği kimseler, bu girdaptan çıkış yolu bulmak için Müslümanların sünnete ittiba etmesinin farz olmadığı gerekçesiyle sünneti inkâr etmektedirler. Zira (onlara göre) sünnet güvenilir olamayan hadislerle kaim olmaktadır. İşte bu kısa muhakemeden sonra (bunlara göre), artık batı medeniyeti ruhuna daha uygun davranmak için Kur'an'ı Kerim'in öğretilerini tahrif etmek caiz olmaktadır."¹⁹

Bennâ, Muhammed Esed'in bu sözlerini aktardıktan sonra sünnetin yüce bir miras olduğunu ve bu mirasın korunacağını, nitekim bunun korunmasının Kur'an'ın korunması anlamına geldiğini belirtmektedir.

Hasan el-Bennâ'nın sünnet ekseninde yaptığı bu açıklamalardan onun yaşadığı dönemde modernistlerin hadislere olan eleştirel yaklaşımına eğildiği ve onun, bu yaklaşımın yerinde olmadığını

¹⁹ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 150-152; Ayrıca bu bilgiler için bkz. Muhammed Esed, *el-İslâm alâ Müfteriki't-Turuk*, çev. Ömer Ferrûh (Beyrût: Daru'l-İlm li'l-Melâyîn, 1987), 87-110.

belirterek hadislere verilmesi gereken değere temas ettiği anlaşılmaktadır. Söz konusu bu açıklamalar Hasan el-Bennâ'nın modern dönemde sünnet-hadis etrafında yoğunlaşan eleştirilere katılmadığı ve onun gelenekçi bir çizgide yer aldığını göstermektedir.

b. Metin Tenkidi

Bazı araştırmacılar; geçmişte hadislerin senedi için yapılan araştırmaların hadislerin metni için de yapılması gerektiğini söylemişlerdir. Çünkü bu araştırmacılara göre bazı hadis metinleri bilimsel araştırmalarda elde edilen sonuçlara uymamaktadır. Dolayısıyla bir hadis hakkında bir sonuca varılmadan önce râviler hakkında araştırmaya önem verildiği gibi hadis metninin bilimsel araştırmanın hakikatleriyle uyum içinde olup olmadığı hususuna da önem verilmeli ve böylece hadise verilecek hüküm iki etken (sened ve metin) ölçü alınarak elde edilmelidir. Bu görüşün bazı haklı gerekçeleri vardır. Ayrıca bu yaklaşım, araştırmacı ve eleştirel düşünen günümüz kuşağının görevlerindedir. Fakat bununla birlikte şu hususlara da dikkat edilmesi gerekmektedir:²⁰

1. Geçmiş âlimleri metin tenkidi yapmamakla itham etmek kesinlikle doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü kadim ulema metne yönelik eleştirel bir bakış açısına sahip olan kimselerdi. Hatta bazı rivayetleri sırf bu sebepten ötürü reddetmiş ve bazı rivayetleri şer'î prensiplerle uyum sağlamadığı gerekçesiyle zayıf görenler bile olmuştur. Örneğin Abdullah b. Abbâs (öl. 68/68) Ebû Hüreyre'nin (öl. 58/678) "Kim ki bir cenazeyi taşırsa abdest alsın"²¹ rivayeti-

²⁰ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 154.

²¹ Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali Beyhâkî, *es-Sünenü'l-kübrâ*, thk. Muhammed Abdulkadir Ata (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmîyye, 1424/2003), 1/452. Rivâyeti merfû olarak nakleden Beyhâkî, rivâyetin senedinde geçen Tev'em'in mevlası Salih'in (öl. 125/742) kavî bir râvi olmadığını söylemiştir. Söz konusu rivâyet için ayrı bkz. Ebûbekir, Abdullah b. Muhammed b. Ebî Şeybe, *el-Musannef*, Thk. Muhammed Avvâme (Beyrût: Dârü'l-Kible, 2006/1427), 7: 437; Ebû Dâvûd Süleyman b. Davûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî, *Müsnedu Ebî Dâvud et-Tayâlisî*, thk.

ni, "Kuru odunları taşımakla bize abdest almak gerekmez sözüyle"²² kabul etmemiştir. O halde metin tenkidi yaklaşımı ilk dönemlerden itibaren mevcuttu.²³

2. Diğer taraftan metin tenkidi öznel bir ölçüdür. Mesela geçmişte ilmî ve irfânî bir hakikat olan Hurafe hadisi²⁴ bulunmaktadır. Bugün ise öyle bilimsel hakikatler var ki, şayet bu hakikatler öncelikle söylenmiş olsaydı onlar bu bilgileri aktaranları delilikle suçlayacaklardı. Öyleyse biz selef âlimlerimize güçleri dışında bir şey yükleyemeyiz. Ama şu da var ki sened ölçüsüyle hadislerle hükümler verilmesi en sağlam olanıdır. Zira bu ölçü duysal şeylere da-

Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî (Mısır: Dâru Hicr, 1999/1419), 4/76.

²² Mustafa Sibâî söz konusu İbn Abbas'a atf edilen sözün tartışmalı olduğuna işaret etmiştir. Ayrıca sahabe arasında geçen bu tür reddiyelerin, ilmî bir tartışma, bakış açılarının ve içtihat yetkinliğinin farklı olması ve sahâbîlerden birisinin unutup diğerinin hatırlatması gibi etkenlerden ibaret olduğunu belirtmiştir. Mustafa Sibâî, *es-Sünnetu ve mekânethâ fi't-teşrîi'l-İslâmî* (Beyrût: Dâru'l-Verrâk/el-Mektebetu'l-İslâmî, 2000), 331-332.

²³ Bennâ, *el-Akide ve'l-hadis*, 154.

²⁴ Nakledilen Hurafe hadisinde, Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından, cahiliye döneminde Uzre kabilesinden Hurafe adında bir adamın cinler tarafından esir alındığını, bu kişinin bir süre cinlerle beraber kaldığını, cinler onu serbest bıraktıklarında ise bu kişinin insanlara cinlerden gördüğü acayip şeylerden söz ettiğini ve bunun üzerine insanların: Bu Hurafe sözüdür dediklerini haber vermektedir. Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed İbn Hanbel, Müsned, thk. Şuayb el-Arnâud v.dğr. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1999/1420), no: 25244, 42/141. Birçok kaynakta bu rivâyetin nakledilmesiyle birlikte birlikte söz konusu rivâyetin sıhhati tartışılmıştır. Bkz. Nureddin Ali b. Ebî Bekir el-Heysemî, *Buğyetü'r-râid fi meceme'i'z-zevâid ve menbei'l-Fevâid*, thk. Muhammed Abdullah Derviş (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1414/1994), 4/577; Ayrıca Heysemi aynı eser, 7680 nolu
dipnot;
<https://sunnah.one/?s=%D9%83%D8%A7%D9%86+%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AB+%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AB+%D8%AE%D8%B1%D8%A7%D9%81%D8%A9>, (Erişim: 18. Haziran, 2020).

yanmaktadır. Dolayısıyla kötü amaç ve hevedan uzak olan sağlıklı bir değerlendirme bu duyuşal Şeylere muhalif olmaz.²⁵

3. Hadisler arasında bilimin ispatladığı Şeylere aykırılık arz edecek çok az sayıda rivayet vardır ki bu rivayetlerin birçoğunu bazı yorumlarla çözmek mümkündür. Geriye kalanlar ise mana ile rivayet nedeniyle râviyle alakalıdır.²⁶

Görüldüğü üzere Hasan el-Bennâ metin tenkidinin önemsenmesi gerektiğini belirtmiş ve metin tenkidi hususunda bir hayli ihtiyatlı davranılmasına dikkat çekmiştir. Nitekim el-Bennâ önceki âlimlerin metin tenkidi prensibini ölçü almadıkları iddiasını bir töhmet olarak değerlendirmekte ve metin tenkidi ruhunun ashâbı kirâm döneminden itibaren var olduğunu söyleyerek geçmiş âlimlerin metin tenkidi bilincinden mahrum olmadıklarının altını çizmektedir. Dolayısıyla Hasan el-Bennâ, günümüze ulaşan sahih hadislerin, geçmiş âlimler tarafından metin ve sened tenkidi süzgecinden geçirildikten sonra rivayet edilerek bir sonraki kuşaa aktarıldığına işaret etmektedir.

Öte yandan Hasan el-Bennâ, metin tenkidi metodunun homojen olmadığı, duylara dayalı olması nedeniyle öznel olduğunu ayrıca belirtmiştir. Dolayısıyla öznel bir etkenin akıl ve asırlara göre değişkenlik arz etmesi olağandır. Öyleyse kaynaklarda nakledilen Hurafe hadisi –bu dönemin insanına göre mümkün değilse anlatıldığı dönemin insanlarına göre gayet makul ve ilmîdir. Aynı şekilde günümüz biliminin ortaya koyduğu bilimsel hakikatler geçmiş nesillere göre mümkün olmasa da- günümüz insanlarına göre ilmîdir. Mesela günümüzdeki bir bilimsel hakikat, Şayet önceki asırlarda yaşayanlara söylenebilseydi bu bilgi ciddi bir infial yaratacaktı. Örnek olarak, insanların oturduğu yerden binlerce kilometre uzaklıktaki kişileri görmek suretiyle konuşabildiği haberi bizden on asır önce yaşamış bir kişiye söylenmiş olsaydı bu kişi-

²⁵ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 155.

²⁶ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 155.

nin bunu kabul etmesi mümkün olmazdı. O halde geçmişin olaylara yaklaşım tarzı ile bizim olaylara yaklaşım tarzımız aynı olamaz. Bu nedenle biz bugün bir hususu anlamadığımızdan dolayı inkâra gidemeyiz.

Aslında Hasan el-Bennâ'nın metin tenkidi ekseninde yaptığı yorum aynı dönemde yaşayan insanlar için de söz konusudur. Şöyle ki, sahih kabul görülen birçok hadis dönemin modernist yaklaşımına göre İslâm'ın temel prensiplerine aykırılık arz ettiği için reddedilmektedir. Fakat bu modernist yaklaşıma karşı gelenekçi yaklaşım İslâm'ın temel prensiplerini kabul etmekle birlikte, günümüze ulaşmış sahih hadislerin bu prensiplere aykırılık arz etmediği için bu hadisleri referans kabul etmektedir.

Hasan el-Bennâ hadisleri kabul etmek için öngörülen metin tenkidinin öznel olan yönüne dikkat çekerek, hadislerin sahih kabul edilmesinde, sened tenkidinin metin tenkidinden daha sağlam bir metod olduğuna temas etmiştir.

Diğer taraftan Hasan el-Bennâ var olan rivayetler arasında *gerçek manada* bilimin ortaya koyduğu verilere aykırılık arz edecek hadislerin olmadığını, esasen aykırılık arz ettiği söylenen hadislerin yorumuna açık olduğunu belirtmiştir. Geriye kalan aykırı hadislerin ise râvi hatalarından kaynaklandığını söylemiştir. Hasan el-Bennâ'nın bu açıklamasına göre bilime aykırı hiçbir hadis bulunmamaktadır. Bir aykırılık varsa bunun sebebi ya hadisin yanlış yorumlanmasıdır ya da râvi hatasıdır.

c. Mütevatir Haber

Lafzî ve manevî şeklinde iki kısma ayrılan mütevatir haber, yalan üzere birleşmeleri mümkün olmayan bir topluluk tarafından nakledilen hadise denir. Bu tür hadisler, yalan üzere birleşmesi mümkün olmayan bir topluluk tarafından nakledildiği için kesin

bilgi ifade eder. Bu topluluğun sayısı hususunda farklı görüşler vardır.²⁷

d. Âhâd Haber

Âhâd hadis, mütevâtir hadisin taşıdığı şartları taşımayan hadistir.²⁸ Bennâ, âhâd haber için yaptığı bu kısa tanımdan sonra âhâd haberler ile amel etmenin farz olup olmadığı hususuna değinmekte; söz konusu hadislerle amel etmenin farz olduğunu ifade ederek karşıt görüşleri eleştirmekte ve bu hususta görüşlerini benimsediği ilgili açıklamalara yer vermektedir. Hasan el-Bennâ'nın aktardığı bu açıklamalar şu maddeler halinde sıralanabilir:

1. Şeriat ahkâmının bina edildiği önemli bir kaide vardır. Söz konusu bu kaide âhâd haberle amel etmenin farz olduğu kaidesidir. Zan ifade etmesiyle birlikte, Müslümanların cumhurunu oluşturan ashâb, tâbiîn ve onlardan sonra gelen hadis, fıkıh ve usul âlimleri âhâd haberi (şer'î bir) hüccet olarak kabul etmişlerdir. Raşid halifeler de dahil olmak üzere selef ve halef âlimleri Hz. Peygamber'den (s.a.v.) gelen âhâd haberlerle amel etmişlerdir.²⁹

2. Sünnet üç ayrı açıdan Kur'an ile birlikte ele alınır. Birincisi, sünnet Kur'an'a her açıdan uygunluk arz eder. İkincisi, sünnet Kur'an'dan murad edileni beyan eder. Üçüncüsü ise Sünnet Kur'an'ın sükût ettiği konularda açıklama yapar. İşte bu açıklama Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından konulan yeni bir hükümdür ki bu hükme uymak farzdır. Diğer taraftan âhâd haberi kabul etme-

²⁷ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 154-155. Mütevâtir için bkz., İbn Hacer, Ahmed b. Alî b. Muhammed, b. Ahmed b. Hacer el-Askalânî, *Şerhu şerhi nuhbeti'l-fiker, fi mustalahâti ehli'l-eser*, thk., Muham-med Nizâr Temîm, ve dğr. (Beyrût : Şeriketu Dâri'l-Erkâm b. el-Erkâm, ts.), 162-191; Ahmet Yücel, *Hadîs usûlü* (İstanbul: MÜİFVY., 2015), 142-150.

²⁸ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 156. Âhâd haber için ayrıca bk. Muhammed b. AdurrezzakMurtezâ ez-Zebîdî, *Bulğeti'l-erîb fi mustalahi âsâri'l-habîb* (Haleb: Mektebetu'l-Matbûâtî'l-İslâmîyye, ts.), 189-196; Ahmet Yücel, *a.g.e.*, 149-155.

²⁹ Muhyiddîn Ebû Zekerîyyâ Yahyâ b. Şeref en-Nevevî, *Şerhu Müslim*, (Mısır: el-Matbaatu'l-Mısriyye, 1347/1929), 1/131; el-Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 156-157.

yip sadece mütevâtir ve meşhur hadisi kabul edenler de vardır. Hâlbuki bunlar, âhâd hadisler ile sabit olan, “bir kocanın kendi eşinin halası ve teyzesiyle nikahlanmasının haram olduğunu, ne seb ile haram olanın emzirme ile de haram olacağını, şufa’ hakkını, ninenin miras payını, (...)” ve bunlar dışında birçok şer’î hükümü kabul etmektedirler!³⁰

Hasan el-Bennâ, âhâd haberin zannî bilgi ifade etmesine karşın cumhur ulemanın âhâd haber ile amel ettiğini ve dolayısıyla âhâd haberin hüccet olduğunu vurgular. Ayrıca hadisler içinde sadece mütevâtir ve meşhûr derecesinde olan hadisleri kabul edenlerin kendi iddiaları ile çeliştiklerine de dikkat çeker. Nitekim bunlar bir taraftan Kur’an’dan sonra sadece mütevâtir ve meşhûr haberleri kabul ederken; bir taraftan da bazı şer’î konularda ancak âhâd haberlerle bilinen hükümleri kabul etmektedirler. Hâlbuki bunlar için bu hadisler hüccet kategorisinde değerlendirilemez.

Hasan el-Bennâ’nın bu eleştirisi onun âhâd haber konusunda esnek bir yaklaşıma sahip olmadığını ve onun İslâmî hareket anlayışını besleyen dinamikler içinde bu kabulünün de etkili olduğunu göstermektedir.

e. Sahih Hadisin Öncelikli Delil Kabul Edilmesi

Rivayetler arasında sıhhat dereceleri farklı olan birçok hadis bulunmaktadır. Söz konusu rivayetler arasında referans kabul edilenler ise bilindiği gibi sahih hadislerdir. Araştırmamızın konusu olan Hasan el-Bennâ’nın hadis algısına göre ise bir hadisin sahih olması durumunda –Buhârî ve Müslim’de geçmiş olmasa da– bu hadisler amel etmek farz olmaktadır ve hiçbir görüş, taklit ve icmaadan dola-

³⁰ Bennâ, el-Akîde ve’l-hadîs, 157; Yukarıda verilen bilgileri Hasan el-Bennâ İbn Kayyim’dan (öl. 751/1350) kendi tarafından yapılan bazı eklemelerle birlikte naklen aktarmaktadır. İbn Kayyim’in sünnet hakkındaki açıklamaları için bkz. Muhammed b. Ebîbekir b. Eyyûb b. Sad b. Kayyim el-Cevzîyye, *İ’lâmu’l-muvakkâîn a’n Rabbî’l-alemîn*, thk. Muhammed Abdusselam İbrahim (Beyrût: Dârü’l-Kütübü’l-İlmiyye, 1411/1991), 2/220-221.

yı bu hadisle amel etmek terk edilmemelidir.³¹ Hasan el-Bennâ, - genel kabul olan- bu yaklaşımını desteklemek için bazı âlimlerin ilgili açıklamalarına da yer vermektedir. Söz konusu açıklamalar özetle şöyledir:

1. Mensûh olmaması kaydıyla Rasûlullah'tan (s.a.v.) nakledilen sahih bir hadis ile amel etmek ümmete farzdır. Dolayısıyla insanlardan herhangi bir kişinin (âlimin) bu hadis ile amel etmemesi nedeniyle biz bu sahih hadis ile amel etmeyi terk edemeyiz. Bu nedenledir ki Ahmed b. Hanbel (öl. 241/855), bir uygulamayı, re'yi, kıyâsı, sahâbî görüşünü ve icmaı sahih bir hadise takdim etmezdi.³²

2. Şayet sen, "Mezhep imamının vefatından sonra sahih hadisi ne yapayım?" diye sorarsan, bu soruya verilecek cevap şudur. Şayet senin mezhep imamın bu hadisi görmüş olsaydı veya sahih kabul etmiş olsaydı sen şimdi bununla amel ediyor olacaktın. Zira mezhep imamları şeriata tabidirler. Kim ki sahih hadisle amel ederse hayrı elde etmiştir. Zaten mezhep imamlarının telkinleri de bu yöndedir. Kim de ben sahih hadis ile değil imamının görüşüyle hareket ederim derse bu kişi birçok hayrı elinden kaçırmıştır.³³

İslâmî hareket tarihinde ümmet arasında birleştirici bir yol izlediği görülen Hasan el-Bennâ'nın sahih hadisin referans olma yönüne sürekli temas ettiği dikkatten kaçmamaktadır. Onun benimsediği görüşe göre sahih hadis, Kur'an'dan sonra tartışılmaz bir kaynaktır. Hiçbir görüş, yaklaşım, prensip ve yorum sahih hadise tercih edilemez. Yani sahih hadise aykırılık arz eden hiçbir şey delil olamaz. Hatta belli bir mezhep imamına ait olan bir görüş sahih olan hadise tercih edilmemeli, sahih hadis ile amel etmeye

³¹ İbn Kayyim, *İ'lâmu'l-muvakkâin*, 1/24, 3:38; el-Bennâ, *el-Akide ve'l-hadis*, 160.

³² Bennâ, *el-Akide ve'l-hadis*, 161.

³³ Ebû'l-Mevâhib Abdulvehhab b. Ahmed eş-Şa'rânî, *el-Mizânü'l-kübrâ eş-Şarâniyye*, tsh. Abdulvaris Muhammed Ali (Beyrût: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1971), 1/36; el-Bennâ, *el-Akide ve'l-hadis*, 161.

hiçbir mezhepsel eğilim ve tarafgirlik engel olmamalıdır. Zaten mezhep imamlarının tavsiyeleri de bu yöndedir. Hasan el-Bennâ'nın bu perspektifi, onun mezhepsel taassuptan beri olduğunu, sahih hadisleri tüm mezhep prensiplerinin üstünde gördüğünü, dolayısıyla el-Bennâ'nın daha çok nasçı bir metodolojiyle hareket ettiğini göstermektedir. Fakat el-Bennâ'nın bu yaklaşımı onun mezhep imamlarına karşı derin bir saygı içinde olmadığı anlamına gelmemektedir. Zira el-Bennâ bu yaklaşımını, Hanefî, Şâfiî ve diğer mezhep imamlarının bu husustaki sözleri ile meşru bir zemine oturtmaya çalışmaktadır. Bu da onun ölçülü ve dengeli bir İslâmî anlayışa sahip olduğunu göstermektedir.

3. Hasan el-Bennâ'nın Hadis Analizi

Hasan el-Bennâ hadisleri merkeze alarak birçok hususta yorumlar yapmakla birlikte, o hadislerin aktüel nitelikte açıklanmasına da katkı sağlayan yorumlara yer vermiştir. Zira el-Bennâ yazdığı makalelerde birçok hadisi konu edinerek bu hadisler penceresinde günümüz Müslüman toplumu hakkında takdire şayan analizlere yer vermiştir. el-Bennâ'nın bu yöntemi hakkında birkaç örnek vermek faydalı olacaktır.

Hasan el-Bennâ İslâm dininde “niyetin öneminden³⁴” söz eden hadisin metnini verdikten sonra, öncelikle insanın ruh ve ceset yapısından söz ederek insanın biyolojik özelliğini ön plana çıkarır ve insanda var olan bütün uzuvlardan sorumlu bir kalbin vücudiyetine dikkat çekmektedir. Daha sonra niyetin öneminden söz eder ve hadisi tahrir, fıkıh ve kelime açıklamaları açısından ele alarak hadisten alınması gereken derslere yer verir.³⁵

³⁴ Muhammed b. İsmâil el-Buhârî, *Sahîhu'l-Buhârî*, thrc. Mustafâ ed-Dîb el-Buğâ, (Beyrut: Dâru'l-İbni'l-Kesîr/el-Yemâme, 1993/1407), “Vahiy”, 1/3; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd Mâce. *es-Sünen*, thk. Şuayb el-Arnâud, Muhammad v.dğr. (Dimaşk: Dâru Risâleti'l-A'lemîyye, 2009/1430), “Zühd”, 5/205.

³⁵ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 171-176.

Hasan el-Bennâ, “Müslümanlar arasında şefkat ve yardımlaşmayı konu edinen bir hadisin”³⁶ açıklamasında ise metnin daha iyi anlaşılması için metin içinde geçen garîb kelimeleri açıklar. Daha sonra hadisin ifade ettiği genel anlamı, hadisin sebab-i vürudunu aktarır ve iki madde halinde söz konusu hadisi özetler.³⁷ Hasan el-Bennâ bu yöntemiyle klasik dönem şerh metodlarından esinlenmiş olduğu yönünde bir değerlendirme yapılabilir. Ayrıca Hasan el-Bennâ söz konusu hadisin açıklamasında hadisin psikolojik ve motivasyon etkilerinden söz eder. Ayrıca hadisin bir ölçü olması gerektiğine temas ederek, hadisin bireysel, toplumsal ve siyasî açıdan prensip ve kriter olma özelliği taşıdığını belirtir.³⁸

Yine el-Bennâ, ümmetin zayıflayacağından söz eden bir hadisin³⁹ açıklamasında hadiste geçen bazı kelimeleri açıklar ve hadisi şerh başlığı altında tahlil eder. Daha sonra hadisten alınması gereken dersleri maddeler halinde sıralar. Açıklamalarda hadisin daha iyi anlaşılması için bazı hakim medeniyetlerinden de söz eder. Ayrıca dönemin Müslüman toplumunu, batı ve doğu toplumlarını ve emperyal güçlerin bu toplumlar üzerindeki stratejik hesaplarına da değinerek, hadisi Müslümanların karşı karşıya kaldığı sorunlar perspektifinde tahlil etmeye çalışır.⁴⁰

³⁶ Ebû'l-Hüseyin b. Haccâc Ebû'l-Hüseyin el-Kuşeyrî, *Sahîh-i Müslim*, thk. Muhammed Fuad Abdu'l-Bakî (Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabîyye/Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye, 1991/14129), “Zekât”, 1017, 2: 704; Ahmed b. Şuayb b. Alî en-Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî bi şerhi'l-hâfiz Celâlüddîn es-Suyûtî ve hâşiyeti'- imâmi's-Sindî* (Halep: Mektebetü'l-Matbûati'l-İslâmîyye), “Zekât”, 64, 5/75.

³⁷ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 184-188.

³⁸ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 184-188.

³⁹ Süleymân b. Eşâ's el-Ezdî es-Sicistânî Ebû Dâvûd,, *Sünenü Ebî Davûd*, thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr. (Beyrût: Dâru Risâleti'l-Alemîyye, 1430/2009), “Melâhim”, 5, 6/355; Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesûd el-Beğavî, *Şerhu's-Sünne*, thk. Şuayb el-Arnaûd v.dğr. (Dimaşk/Beyrût: el-Mektebetü'l-İslâmî, 1403/1983), 15/16.

⁴⁰ Bennâ, *el-Akîde ve'l-hadîs*, 197-206.

Sonuç

Hasan el-Bennâ daha çok davet ve hareket adamı olma özelliğiyle öne çıkmakla beraber ayrıca bir ilim adamıdır. Bennâ için sünnet tartışılmaz bir kaynaktır. Yazdığı yazılardan anlaşılacağı üzere, hadisin geçtiği tarihi evrelere, usûlî konulara vd. hadis ile ilgili hususlara vakıf olması onun hadis ilimleri konusunda inkâr edilemez bir birikime sahip olduğunu göstermektedir.

Hasan el-Bennâ hadislerin geçmişten günümüze sağlam bir metodolojiyle aktarıldığına dikkat çekerek, hadis âlimlerinden övgüyle söz etmektedir. Bu durum onun bu konuda gelenekçi bir yaklaşıma sahip olduğunu göstermektedir.

Öte yandan Hasan el-Bennâ metin tenkidinin önemsenmesi gerektiğine vurgu yapmış ama bunun bazı prensipler göz önünde bulundurularak yapılmasını belirtmiştir. Ayrıca el-Bennâ, geçmiş ulemanın metin tenkidi yapmadığı iddiasını yerinde olmayan hak-sız bir eleştiri olarak değerlendirmiştir. Bilimsel bazı bilgilere aykırılık arz eden hadis metinlerine gelince, bunların sayısı yok denecek kadar azdır ve yoruma açıktır.

Diğer taraftan Hasan el-Bennâ'ya göre âhâd haber zannî bilgi ifade etmekle birlikte âhâd haberle amel etmek farzdır. Bu görüş cumhurun görüşüdür. Ona göre, âhâd haberle amel etmenin farz olmadığı görüşünü savunanlar, yer yer âhâd haberle amel ederek kendi görüşlerine aykırı davranmışlardır.

Hasan el-Bennâ, sahih olan bir hadisin hangi kaynakta geçtiğine bakılmadan dikkate alınmasını ve Kur'an'dan sonra hiçbir mezhepsel görüşün ve açıklamanın sahih hadise tercih edilmemesi gerektiğini, esasen mezhep imamlarının da bu kanaate sahip olduğunu söylemiştir. Bennâ'nın bu yaklaşımı, onun âlimler tarafından yapılan içtihatlarla itibar ettiğini, bununla birlikte mezhep taassubuna karşı olduğunu, hiçbir yorum ve kanaati sahih sünnete tercih etmediğini göstermektedir. Ayrıca Bennâ sahih hadisleri konu edinerek hem klasik hem de kendine özgü açıklamalarla hadisleri

şerh etmiş ve söz konusu hadislere aktüel yorumlar yapmayı önemsemiştir.

Kaynakça

- Akkoyunlu, Songül. *Hasan el-Bennâ'nın Din ve Siyaset Anlayışı*. Elazığ: Fırat Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. 2012.
- Beğavî, Ebû Muhammed Hüseyin b. Mesûd. *Şerhu's-sünne*. thk. Şuayb el-Arnâûd v.dğr. 15 Cilt. Dimaşk/Beyrût: el-Mektebetü'l-İslâmî. 2. Basım. 1403/1983.
- Bennâ Hasan. *el-Akîde ve'l-Hadîs*. thk./thrc. Cuma Emîn Abdulaziz. İskenderîyye: Dârü'd-Da've.. 2004/1425.
- Bennâ, Hasan, *İslâm ve Siyaset*. Çev. Gamze Özden. İstanbul: Beyan yayınları, 2016.
- Beyhâkî, Ebû Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali. *es-Sünenü'l-kübrâ*. thk. Muhammed Abdulkadir Ata. 10 cilt Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmîyye. 1424/2003.
- Beyyûmî Ğânim, İbrahim. "Hasan el-Bennâ". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi. 16/307-310. İstanbul: TDV Yayınları. 1997.
- Buhârî, Ebû Abdullah Muhammed b. İsmâil el-Buhârî. *Sahîhu'l-Buhârî*. thrc. Mustafa ed-Dîb el-Buğâ. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-İbni'l-Kesîr/el-Yemâme. 3. Basım. 1993/1407.
- Ebû Dâvûd Tayâlisî, Süleyman b. Davûd b. el-Cârûd et-Tayâlisî. *Müsnedu Ebî Dâvud et-Tayâlisî*. thk. Muhammed b. Abdulmuhsin et-Türkî. 4 cilt. Mısır: Dâru Hicr. 1. Basım. 1999/1419.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. Eşâ's el-Ezdî es-Sicistânî. *Sünenü Ebî Davûd*. thk. Şuayb el-Arnâûd. v.dğr. 7. Cilt. Beyrût: Dâru Risâleti'l-Alemîyye. 1430/2009.
- Ebû Fârîs, Muhammed Abdulkadir. "*Şehit İmam Hasan el-Bennâ Hayatı ve Kişiliği*". Hasan el-Bennâ ve Müslüman Kardeşler Uluslararası Sempozyumu 5-6 Mayıs. Ankara: Medeniyet/Genç Birikim Derneği. 2012.
- Esed. Muhammed. *el-İslâm alâ Müfteriki't-Turuk*. çev. Ömer Ferrûh. Beyrût: Daru'l-İlm li'l-Melâyîn. 1987.

Hasan el-Bennâ'nın (1906-1949) Sünnet/Hadis Perspektifi

- Görgün, Tahsin. "Hasan el-Bennâ'nın İslâm Düşündeki Yeri". *Hasan el-Bennâ ve Müslüman Kardeşler Uluslararası Sempozyumu 5-6 Mayıs*. Ankara: Medeniyet/Genç Birikim Derneği. 2012.
- Heysemî, Nureddin Ali b. Ebî Bekir el-Heysemî. *Buğyetü'r-Râid fi Mecemeü'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*. 10 cild. thk. Muhammed Abdullah Derviş. Beyrût: Dâru'l-Fikr. 1412/1991.
- İbn Ebî Şeybe, Ebûbekir Abdullah b. Muhammed. *el-Musannef*. 26 cid. thk. Muhammed Avvâme. Beyrût: Dâru'l-Kible. 2006/1427.
- İbn Hacer, Ahmed b. Alî el-Askalânî. *Şerhu şerhi nuhbeti'l-fiker, fi mustalahâti ehli'l-eser*. thk., Muham-med Nizâr Temîm ve dğr. Beyrût : Şeriketu Dâri'l-Erkâm b. el-Erkâm, ts.
- İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed. Müsned. thk. Şuayb el-Arnâud v. dğr. 50 cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle. 1999/1420.
- İbn Kayyim, Muhammed b. Ebîbekir b. Eyyûb b. Sad. *İ'lâmu'l-muvakkâin a'n Rabbî'l-alemîn*. thk. Muhammed Abdusselam İbrahim. 4 cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye. 1. Basım. 1411/1991.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. thk. Şuayb el-Arnâud, Muhammad v.dğr. 5 cilt. Dimaşk: Dâru Risâleti'l-A'lemîyye. 2. Basım. 2009/1430.
- Kahraman, Kemal. "Muhammed Esed (Leopold Weiss)". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/526-527. İstanbul: TDV Yayınları. 2005.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn b. Haccâc Ebû'l-Hüseyn el-Kuşeyrî. *Sahîh-i Müslim*. 5 Cilt. thk. Muhammed Fuad Abdu'l-Bakî. Beyrût: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabîyye/Dâru'l-Kütübî'l-İlmîyye. 1991/14129.
- Nesâî, Ahmed b. Şuayb b. Alî. Sünenü'n-Nesâî bi şerhi'l-hâfız Celâlüddîn es-Suyûtî ve hâşiyeti'imâmî's-Sindî. 8 Cilt. Halep: Mektebetü'l-Matbûatî'l-İslâmîyye.
- Nevevî, Muhyiddîn Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Şeref. *Şerhu Müslim*. 18. Cild. Mısır: el-Matbaatu'l-Mısriyye.1. Basım. 1347/1929.
- Sibâî, Mustafa, *es-Sünnetu ve Mekânetuhâ fi't-Teşrii'l-İslâmî*. 1 cild. Beyrût: Dâru'l-Verrâk/el-Mektebetü'l-İslâmî. 1. Basım. 2000.

Şarânî, Ebû'l-Mevâhib Abdulvehhab b. Ahmed. *el-Mîzânü'l-kübrâ eş-Şarânîyye*. tsh.

Abdulvaris Muhammed Ali. 2 cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye. 1971.

Ünal, İsmail Hakki. "Sââtî". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 35/326-327.

İstanbul: TDV Yayınları. 2008.

Yücel, Ahmet. *Hadîs Usûlü*. 1. Cild. İstanbul: MÜİFVY. 21. bs. 2015.

Zebîdî, Muhammed b. Abdurrezzak. *Bulğetü'l-erîb fî mustalahi âsâri'l-habîb*. 1. Cild.

Haleb: Mektebetü'l-Matbûâtî'l-İslâmîyye, ts.

<https://sunnah.one/?s=%D9%83%D8%A7%D9%86+%D8%A7%D9%84%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AB+%D8%AD%D8%AF%D9%8A%D8%AB+%D8%AE%D8%B1%D8%A7%D9%81%D8%A9>. Erişim: 18. Haziran. 2020.